

LBRIS

We know
books

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

DOSTOIEVSKI
Frații Karamazov

Traducere de
OVIDIU CONSTANTINESCU
și ISABELLA DUMBRAVĂ

Prefață de
ALBERT KOVÁCS

CORINT

CUPRINS

<i>Un roman total</i> – prefață de Albert Kovács	5
<i>Tabel cronologic</i>	16
 Din partea autorului	19
 PARTEA ÎNTÂI	
Cartea întâi	23
Cartea a doua	62
Cartea a treia	144
 PARTEA A DOUA	
Cartea a patra	239
Cartea a cincea	310
Cartea a șasea	409
 PARTEA A TREIA	
Cartea a șaptea	475

PARTEA ÎNTÂI

Cartea întâi
ISTORICUL UNEI FAMILII OARECARE

I

Feodor Pavlovici Karamazov

ALEKSEI FEODOROVICI KARAMAZOV era cel de al treilea fecior al lui Feodor Pavlovici Karamazov, un moșier de la noi din gubernie, a cărui moarte tragică, survenită în împrejurări misterioase acum vreo treisprezece ani — dar despre asta o să am prilejul să vorbesc mai pe larg, ceva mai încolo —, stârnise la un moment dat oarecare vâlvă în jurul numelui său (așa se și explică faptul că lumea își mai aducea și acum aminte de el). Deocamdată mă voi mulțumi să vă spun că acest „moșier” (cum i se zicea, cu toate că nu-mi amintesc să fi locuit vreodată la el, la moșie) părea a fi un personaj destul de ciudat, deși ca tip omenesc nu constituia câtuși de puțin o excepție: Feodor Pavlovici nu era numai o canalie și un desfrânat, dar, în același timp, și un om absurd; trebuie să adaug, însă, că făcea parte din acea categorie de inși care, oricât de absurzi ar fi, se pricep totuși de minune să-și aranjeze afacerile, singurul lucru pare-se la care se pricep cu adevărat. Așa, bunăoară, Feodor Pavlovici își începuse cariera fără să aibă mai nimic, fiindcă moșia lui era destul de săracă: se ducea pe la mesele altora, mâncând azi aici, mâine dincolo, și dorința lui cea mai mare era să ajungă a trăi pe

spinarea unui boier mai cu dare de mână, ca după moartea lui să iasă la iveală că lăsase o avere care se ridica la aproape o sută de mii de ruble bani gheață. Și când te gândești că toată viața lui fusese cel mai absurd și mai aiurit de la noi din gubernie! Repet: nu era vorba de prostie — majoritatea celor în genul său sunt oameni destul de inteligenți și mai au, pe deasupra, și o anumită șiretenie —, ci de comportarea lor absurdă, care are un caracter specific, așa spune chiar național.

Feodor Pavlovici fusese însurat de două ori și avea trei fii: cel mai mare, Dmitri Feodorovici, de la soția dintâi, iar ceilalți — Ivan și Aleksei — din a doua căsătorie. Prima lui soție era dintr-o familie de moșieri, Miusov, oameni cu stare și bine văzuți la noi în gubernie. Cum se făcea, totuși, că o fată frumoasă, cu zestre, și pe deasupra inteligentă și dezghețată, așa cum sunt atâtea fete din generația noastră — și cum se întâmpla să mai apară pe ici, pe colo și în trecut —, fusese în stare să se mărite cu un „terchea-berchea”, cum era considerat Feodor Pavlovici pe atunci, asta n-aș mai putea să vă spun. Am cunoscut cândva o domnișoară din generația „romantică” de altădată, care, după câțiva ani de tainică iubire pentru un domn, cu care de altfel s-ar fi putut mărita oricând fără niciun fel de inconvenient, și-a făurit singură în închipuire tot felul de piedici ce s-ar fi ridicat în calea fericirii sale și pe care nu le-ar fi putut cu niciun chip înlătura, încât, în cele din urmă, într-o noapte vijelioasă, și-a făcut seama, aruncându-se de pe un mal râpos, unde, pare-mi-se, era o stâncă, în valurile clocotitoare ale unui râu adânc, și s-a înecat dintr-o fantezie, numai și numai ca s-o imite pe Ofelia lui Shakespeare; îmi vine chiar să cred că lucrurile s-ar fi schimbat dacă acea faimoasă stâncă — pe care mai demult o îndrăgise — n-ar fi fost atât de poetică și dacă în locul ei s-ar fi aflat un mal neted și foarte prozaic; poate că atunci fata nu s-ar mai fi sinucis. Faptul este perfect autentic și sunt convins că în ultimele două-trei generații cazurile acestea au fost destul de frecvente în istoria poporului nostru.

Tot așa și cu Adelaida Ivanovna Miusova: măritișul ei fusese, fără doar și poate, efectul unor influențe străine, rezultatul

„frământărilor unui suflet captiv”. Poate că voise să-și afirme astfel independența ei feminină, să protesteze împotriva condițiilor sociale, împotriva despotismului familiei și al rudelor, în timp ce, pe de altă parte, imaginația ei indulgentă reușise s-o convingă — deși numai pentru o clipă — că Feodor Pavlovici, pe care toată lumea îl știa ca pe un linge-blide, era în realitate omul cel mai curajos și mai ascuțit la limbă al epocii aceleia de tranziție spre alte vremuri mai bune, când de fapt individul nu era decât un biet măscărici și o inimă acră, atâta tot. Ceea ce o încântase mai ales pe Adelaida Ivanovna fusese latura aventuroasă a măritișului ei, adică răpirea. În ceea ce-l privește pe Feodor Pavlovici, prin însăși situația pe care o avea în societate, era omul cel mai potrivit pentru asemenea lovituri de teatru, pentru că dorea din tot sufletul și cu orice preț să parvină, iar ca să intri într-o familie bună și să mai iei și zestre pe deasupra era, desigur, un lucru ispititor. Cât despre dragoste — pare-mi-se —, nu exista niciun dram la mijloc, atât din partea miresei, cât și din partea lui, deși Adelaida Ivanovna era o fată într-adevăr frumoasă. A fost, cred, unicul caz în viața acestui om muieratic, gata oricând să se aprindă la prima chemare, de cum vedea o fustă. Adelaida Ivanovna era, așadar, excepția, fiind singura femeie care nu-i spunea nimic.

Aproape imediat după ce fugise cu dânsul, Adelaida Ivanovna deschisese ochii asupra bărbatului ei și-și dăduse seama că nu simte nimic altceva pentru el decât dispreț. Lucrurile stând astfel, urmările căsătoriei nu întârziară să se arate. Și cu toate că familia miresei se resemnase destul de repede, ba chiar acceptase să-i încredințeze fugarei zestreă cuvenită, cei doi soți duseseră din primele zile o viață agitată, de certuri și neîncetate hărțuiri.

Se spune că, în ciuda neînțelegerilor, tânăra căsătorită dăduse totdeauna dovadă de noblețe și frumusețe de caracter, arătându-se cu mult superioară soțului său, care, după cum s-a aflat în ultimul timp, pusese pur și simplu mâna pe averea ei — aproape douăzeci și cinci de mii de ruble, bani gheață, pe care soția trebuia de la bun început să-i considere ca și pierduți — chiar din

momentul când o căpătase. În foaia de zestre mai erau trecute un cătun și o casă destul de arătoasă la oraș, pe care, bineînțeles, Feodor Pavlovici încercase în fel și chip să și le însușească printr-un act legalizat, și cine știe dacă nu și-ar fi atins scopul numai și numai fiindcă soția, scârbită până în adâncul sufletului și sătulă până-n gât când îl vedea cum îi cerșește banii și încearcă s-o șantajeze cu atâta cinism, se simțea prea istovită ca să-i mai țină piept și ar fi dat orice numai s-o lase în pace. Din fericire, familia intervenise la timp, retezând ghearele jecmănitorului. Se știe, de asemenea, că de multe ori soții ajungeau chiar la bătaie și că, în asemenea ocazii, nu Feodor Pavlovici, ci Adelaida Ivanovna se dovedea mai iute de mână. Era o femeiușcă brunetă, impulsivă, aprigă la mânie, îndrăzneată și, pe deasupra, înzestrată cu o putere fizică la care nu te-ai fi așteptat.

După câțiva ani de conviețuire, soția își luase lumea în cap și plecase cu un seminarist, un amărât de învățător, sărac lipit pământului, lăsând în seama lui Feodor Pavlovici un copil de trei ani — Mitea. Văzându-se singur, preacinstitul soț nu găsisese altceva mai bun de făcut decât să-și transforme imediat casa într-un fel de harem și s-o țină numai în cheful, iar când se sătura de beții, să colinde gubernia în lung și-n lat, povestind cu lacrimi în ochi oricui voia să-l asculte despre infamia Adelaidiei Ivanovna; lamentațiile lui erau mai totdeauna însoțite de o serie de amănunte din viața conjugală, pe care un soț se sfiște de obicei să le dea în vileag față de niște străini. Mai mult, s-ar fi zis că rolul de soț încornorat pe care-l juca în ochii lumii, ca și dezvăluirea tuturor detaliilor intime, nu numai că-i făceau plăcere, ci chiar îl și măguleau. „Te lauzi de parc-ai fi fost avansat”, îi spuneau unii mucaliți. Alții susțineau că omul se simte pur și simplu fericit că, în sfârșit, avea prilejul să se arate într-o nouă postură comică, prefăcându-se într-adins, ca lumea să râdă și mai cu poftă, că nu observă ridicolul acestei situații. Dar cine știe, poate că totuși nu era decât o naivitate din partea lui...

După câțva timp, Feodor Pavlovici izbutise, de bine, de rău, să dea de urma fugarei. Nenorocita se afla la Petersburg, unde se

refugiase, în cele din urmă, cu seminaristul ei, apucând pe calea celei mai neînfrânate emancipări. Feodor Pavlovici începu să se frământa și-și puse în gând să plece la Petersburg. Pentru ce? Nici el probabil n-ar fi știut să spună. Și ar fi și plecat, desigur, dacă, luând această hotărâre, nu s-ar fi simțit îndreptățit să tragă mai înainte un chef zdravăn, ca să prindă curaj.

Tocmai atunci, însă, familia nevastă-sii fusese înștiințată că biata femeie își încheiase socotelile cu viața. Murise subit, într-o mansardă, după unii, de febră tifoidă, după alții, răpusă de foame. În momentul când Feodor Pavlovici aflase vestea, era beat turtă; se zice c-ar fi ieșit valvârtej în stradă, strigând de bucurie, cu brațele ridicate la cer: „Slobozește acum pe robul tău!” Unii susțin, totuși, că plângea cu hohote, ca un copil, încât îi se rupea inima auzindu-l, oricât și s-ar fi părut de respingător. Se poate să fi avut și unii, și alții dreptate, adică să fi fost fericit, pentru că se văzuse în sfârșit liber, și să fi și plâns moartea celei care-i dăruise libertatea. Oamenii, cât ar fi ei de răi, sunt adeseori mai naivi decât s-ar putea crede și au o candoare pe care nimeni nu le-ar bănuia. Ca oricare dintre noi, de altfel.

II

Feodor Pavlovici se descotorosește de primul fecior

NU E GREU SĂ NE ÎNCHIPUIM ce fel de tată putea să iasă dintr-un om ca Feodor Pavlovici și ce educație putea el să dea unui copil. Procedase, așadar, exact așa cum era de așteptat, părăsindu-și cu desăvârșire și definitiv odrasla zămislită cu Adelaida Ivanovna, și nu din ură sau dintr-un sentiment de mândrie conjugală rănită, ci pentru că uitase pur și simplu că avea un fiu. Așa se face că, în vreme ce el împuia capul tuturor cu tânguirile lui lăcrămoase, făcând din casa lui un adevărat lăcaș de desfrâu, băiețașul, Mitea, care abia împlinise trei anișori, ajunsese să fie ocrotit de Grigori, o slugă credincioasă. Dacă acesta n-ar fi avut grijă de bietul copil, în toată casa nu s-ar fi găsit cineva care măcar să-l primească.

LBRIS

We know
books

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

DOSTOIEVSKI
Frații Karamazov

◆◆
Traducere de
OVIDIU CONSTANTINESCU
și ISABELLA DUMBRAVĂ

CORINT

CUPRINS

Cartea a opta	5
Cartea a noua	115

PARTEA A PATRA

Cartea a zecea	207
Cartea a unsprezecea	272
Cartea a douăsprezecea	403
Epilog	547

Redactor: MIRELLA ACSENTE
Tehnoredactare computerizată: MIHAELA CIUFU

Designul copertei: ANDREEA APOSTOL
Ilustrația copertei: Ivan Kramskoi, *Portretul unei femei*

Ф. М. Достоевский
БРАТЪЯ КАРАМАЗОВЫ
Москва, 1958

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.
CORINT este marcă înregistrată.

ISBN 978-606-793-302-4
Volumul II – ISBN: 978-606-793-304-8

Descrierea CIP se găsește la Biblioteca Națională a României.

Cartea a opta

MITEA

I

Kuzma Samsonov

DMITRI FEODOROVICI, căruia Grușenka, luându-și zborul spre o nouă viață, avusese grijă la plecare să-i trimită un ultim salut, „poruncindu-i” să nu uite niciodată ceasul în care îl iubise, deși nu știa nimic despre ultimele evenimente din viața ei, era, la rândul său, peste măsură de hărțuit și de zbuciumat. În ultimele două zile se afla într-o stare de tensiune atât de cumplită, încât — după cum povestea el însuși mai apoi — n-ar fi fost de mirare să fi fost lovit de apoplexie. În ajun, Alioșa îl căutase peste tot în zadar, după cum nici Ivan nu apucase să se vadă cu el la restaurantul unde rămăsese vorba să se întâlnească. Gazdele promisera dispoziții să nu-l dea în vileag. Și-n vremea asta — tot după mărturisirile lui de mai târziu — el se dădea de ceasul morții, „luptând din răspuțeri împotriva sorții, ca să iasă la un liman”. Fusesse în stare chiar să plece din oraș pentru câteva ore, mânat de niște interese urgente, deși se temea s-o scape o singură clipă din ochi pe Grușenka. Toate aceste împrejurări aveau să fie stabilite punct cu punct și cu cea mai mare precizie ulterior; deocamdată, mă voi mulțumi să menționez doar ceea ce este strict necesar din peripețiile celor două zile de tristă amintire din preajma cumplitei nenorociri ce s-a abătut atât de năprasnic asupra lui.

Grușenka, deși îi dăruise o oră de dragoste sinceră și adevărată, îl chinuia uneori, într-adevăr, cu o cruzime sălbatică. Ceea ce-l tortura mai ales era faptul că nu izbutea cu niciun preț să afle ce gânduri are; nu era chip să scoată ceva de la ea, nici cu binele, nici

cu răul. Grușenka nu se lăsa prinsă chiar așa lesne și Dmitri știa că, dacă ar insista prea mult, s-ar supăra până la urmă pe el și l-ar părăsi poate definitiv. Bănuia — și pe bună dreptate — că și în sufletul ei se da o luptă, că și ea se află într-o mare cumpănă, străduindu-se să ia o hotărâre, fără a izbuti să aleagă într-un fel, și presupunea, și nu fără temei — deși îi sângera inima la gândul acesta —, că în unele clipe îl ura de moarte și pe el, și pasiunea pe care o avea pentru dânsa. Și, într-adevăr, așa și era, cu toate că nu putea deloc să-și dea seama care putea fi de fapt pricina frământărilor sale. În ceea ce-l privește pe el, întrebarea chinuitoare care-l făcea să-și spargă capul se rezuma la următoarea alternativă: „Ori el, Mitea, ori Feodor Pavlovici.” Un amănunt deosebit de interesant: Mitea era absolut convins că Feodor Pavlovici avea să-i propună Grușenkăi, dacă nu cumva o și făcuse până acum, căsătoria după lege; nici o clipă nu-și închipuise că bătrânul afe-meiat spera să scape numai cu trei mii de ruble. Era concluzia la care ajunsese Mitea, cunoscând atât de bine felul de a fi al Grușenkăi. Iată de ce uneori i se părea că toată frământarea și toate ezitățile ei se datorau numai faptului că nu știa încă pe care din ei să-l aleagă și de pe urma cui va trage mai multe foloase.

Oricât de ciudat ar părea, Mitea nici nu se gândea măcar la întoarcerea „ofițerului”, adică a omului care jucase un rol atât de nefericit în viața Grușenkăi, și pe care ea îl aștepta înfiorată de emoție și de teamă. Ce-i drept, în ultimele zile, Grușenka nu mai pomenise un cuvânt despre el. Cu toate acestea, aflase chiar de la dânsa despre scrisoarea pe care i-o trimisese cu o lună înainte seducătorul ei, ba chiar cunoștea, fragmentar, cuprinsul acestei solii. Grușenka nu se sfiise să i-o arate, din răutate, dar care nu-i fusese mirarea văzând că Mitea nu făcuse niciun caz de ea. Era un lucru destul de greu de explicat; se poate să nu-i fi dat prea multă atenție, pentru că, obsedat de zbuciumul și de monstruoșitatea rivalității ce se iscase între tată și fiu din pricina unei femei, nu-și putea imagina, cel puțin în momentul acela, o situație mai nenorocită și mai primejdioasă decât asta. Pur și simplu nu credea în existența acestui logodnic, care răsărea din senin, după o absență de cinci ani, și mai ales nu credea că ar putea să sosească chiar

atât de curând. Și apoi, în scrisoarea pe care Grușenka i-o pusese sub ochi se pomenea în termeni destul de nebuloși despre eventuala înapoiere a rivalului, de altfel, scrisoarea era foarte confuză, afectată și plină de declarații sentimentale. Trebuie să adăugăm, însă, că Grușenka avusese grijă să acopere ultimele rânduri care se refereau mai precis la întoarcerea lui apropiată. Pe de altă parte, Mitenka își amintea, reconstituind mai apoi scena, că în momentul acela zărise pe chipul Grușenkăi o expresie involuntară de orgolios dispreț față de misiva sosită din Siberia.

După aceea însă nu mai adusesese niciodată vorba despre legăturile ei cu noul pretendent, așa încât, până la urmă, Mitea ajunsese să nu se mai sinchisească de el. În mintea lui nu stăruia decât un singur gând, și anume că, orice ar fi și oricum s-ar întoarce lucrurile, trebuie să se încheie odată și odată răfuiala cu taică-său, iar deznodământul nu mai putea să întârzie mult. Aștepta, deci, cu sufletul la gură ca Grușenka să se decidă într-un fel, fiind convins că se va decide într-o clipă, sub influența unei inspirații de moment. Oricând putea, așadar, să-i spună: „Ia-mă, sunt a ta pe veci”, și atunci lucrurile aveau să se lămurească definitiv; fără să mai stea pe gânduri, Mitea o s-o ia în brațe și o să plece cu ea cât mai departe, neapărat departe de tot, dacă nu chiar la capătul pământului, în orice caz, undeva pe cele mai îndepărtate meleaguri ale Rusiei, unde se vor căsători, stabilindu-se incognito, așa încât să nu se mai știe nimic despre ei nici aici, nici acolo, nicăieri. Atunci, o, atunci o să înceapă cu adevărat o viață nouă! Visa neconținut, cu înfrigurare, această viață nouă, „cinstită” (în orice caz cinstită). Inima lui era însetată de o primenire, așa încât să se simtă ca un nou-născut. Mocirla în care se cufundase cu bună știre îl scârbea peste măsură și, ca atâtea alții în împrejurări similare, era încredințat că nu putea fi altă salvare pentru el decât să schimbe locul: să trăiască în mijlocul unor oameni necunoscuți, în alte condiții decât până acum, să plece cât mai departe de orașul acela blestemat, și atunci cu siguranță totul va renaște, totul va căpăta altă față! Era singura lui nădejde, singurul lucru pe care-l râvnea din adâncul sufletului.

Asta bineînțeles în prima ipoteză, cea fericită. Există însă și cealaltă posibilitate de a se rezolva lucrurile, o posibilitate pe drept cuvânt îngrozitoare. Dacă Grușenka o să-i spună la un moment dat: „Pleacă, eu și Feodor Pavlovici am hotărât să ne cununăm, n-am ce face cu tine”, atunci... atunci... Mitea nu știa prea bine ce s-ar fi putut întâmpla în cazul acesta și — trebuie să recunoaștem — n-a știut până în ultima clipă. N-avea nicio intenție precisă, crima n-a fost premeditată. E adevărat c-o urmărea pas cu pas pe Grușenka, spionând-o neîncetat, și-și făcea sânge rău din pricina ei, dar, cu toate acestea, nu se aștepta decât la un deznodământ fericit. Nu voia să admită nicio altă eventualitate. Aici, însă, începea o nouă tortură, se ridica o nouă problemă, străină de preocupările lui, dar tot atât de inexorabilă și fără nicio soluție.

Presupunând că Grușenka i-ar fi spus: „Sunt a ta, ia-mă și du-mă cu tine”, cum avea să se descurce? S-o ducă, prea bine, dar cu ce parale? Veniturile pe care Feodor Pavlovici ani de-a rândul i le asigurase, lepădându-i când și când o sumă de bani ca pe o pomană, erau secătuite. Grușenka avea cu siguranță ceva pus deoparte, dar în privința aceasta Mitea se dovedea de o mândrie feroce: voia cu tot dinadinsul s-o ducă de acolo ca să înceapă alături de ea o viață nouă cu resursele lui, nicidecum cu ale ei; nici măcar nu i-ar fi trecut prin cap să primească bani de la dânsa, era o idee intolerabilă pentru dânsul, un lucru odios. Nu voi stărui prea mult asupra acestui amănunt și nici nu voi încerca să-l analizez, mulțumindu-mă să-l dau numai ca un exemplu menit să arate starea lui de spirit în momentul acela. Cauza indirectă și inconștientă care o determina s-ar fi putut să fie însăși nemărturisita lui suferință prilejuită de faptul că-și însușise în mod necinstit suma încredințată de Katerina Ivanovna. „Destul m-am purtat ca un ticălos cu una dintre ele”, se mustra tot timpul, după cum povestea el însuși mai apoi, „ar însemna să fiu și cu cealaltă tot atât de nemernic; dacă află cumva Grușenka, cu niciun preț n-ar mai vrea să se mărite cu o secătură ca mine!” Cum să-și procure atunci mijloacele necesare, de unde să facă rost de blestemații aceștia de bani? Dacă nu găsea fonduri nicăieri, totul avea

să se ducă pe copcă, n-o să se mai întâmple nimic și asta „numai și numai pentru că n-am avut nicio lețcaie, mai mare rușinea”!

Mi-aș permite aici să anticipez, arătând că, de fapt, știa de unde să facă rost de bani, știa poate chiar unde sunt ascunși. Deocamdată mă mulțumesc să spun doar atât, dat fiind că mai încolo lucrurile se vor lămuri de la sine; aș mai avea totuși ceva de adăugat ca să explic — poate chiar nu atât de clar cât ar trebui — în ce consta principala dificultate pentru el; ca să-și procure aceste resurse care se aflau puse undeva la păstrare, ca să dobândească dreptul de a le lua, trebuia mai întâi să-i restituie Katerinei Ivanovna cele trei mii de ruble, altfel ar însemna că „sunt un pungaș, o lichea!” Hotărî deci, în sinea lui, să se dea peste cap și să găsească cele trei mii de ruble, ca s-o despăgubească pe Katerina Ivanovna. Ideea aceasta se înrădăcina în el în ceasul din urmă, ca să zicem așa, de două zile încoace, din seara când se întâlnise cu Alioșa pe drum, după ce Grușenka o înfruntase atât de crunt pe Katerina Ivanovna; aflând din gura lui Alioșa cele întâmplări, Mitea recunoscuse singur că era un ticălos, cerându-i să împărtășească această mărturisire Katerinei Ivanovna, „dacă asta ar putea să-i aducă o cât de mică ușurare”. În noaptea aceea, despărțindu-se de fratele lui, Mitea simțise că trebuia să-și achite datoria față de Katia „cu orice preț, chiar de-ar trebui să ucidă sau să prade pe cineva. Mai bine să fiu un ucigaș și un tâlhar în ochii tuturor, ai victimei și-ai celorlalți, mai bine să mă duc la muncă silnică în Siberia decât s-o las pe Katia să spună că i-am înșelat buna-credință și i-am furat banii ca să pot fugi în lume cu Grușenka, să încep o viață nouă și cinstită! N-aș putea să suport una ca asta!” hotărâse el în cele din urmă, scrâșnind din dinți, așa că într-adevăr avea toate motivele să se teamă în unele momente c-o să sfârșească printr-o congestie cerebrală. Și totuși, nu voia încă să se dea bătut...

Ce ciudați sunt uneori oamenii! S-ar fi spus că, de vreme ce ajunsese la această concluzie, nu-i mai rămânea decât să-și frângă mâinile de disperare; de unde să ia un coate-goale ca el o sumă atât de mare de bani? Cu toate acestea, până în ultima clipă sperase c-o să facă rost de parale, că poate au să-i pice din cer. Cam asta